

Predgovor

Horvat, Saša

Source / Izvornik: **Pitanje o Bogu. Filozofske i teološke rasprave mons. dr. sc. Ivana Devčića, 2023, 11 - 14**

Book chapter / Poglavlje u knjizi

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:184:004235>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

Predgovor

Ne smije biti zaboranjen nijedan koji u svijetu bijaše velik; a svatko je bio velik na svoj način i svatko u odnosu na veličinu koju ljubljaoše. Jer onaj koji sebe ljubljaoše, bijaše velik po sebi, a onaj koji ljubljaoše druge ljude, postade velik po svojoj predanosti; ali onaj koji Boga ljubljaoše, postade veći od svih¹.

*Veličina čovjeka se mjeri prema onome za čim traga i prema nužnosti zbog koje ostaje tragač².
Svaki mislilac misli samo jednu jedinu misao³.*

Ljubiti ono o čemu se pita. Pitati o onome što se ljubi. Ljubeći pitati, pitajući ljubiti. Srž je to mišljenja koje se od Grka naziva filozofskim, a rađa se iz nerazdružive povezanosti φιλος (*ljubiti*) i σοφός (*mudrost*). Ljubiti mudrost i istinu kojoj se teži.

U punoj snazi i ljepoti otkrivamo tu drevnu težnju u filozofa Ivana Devčića. Mišljenje je to koje pita samo jedno pitanje, a to je pitanje o Bogu. Naviknuti na mnogo i previše, čini nam se krivo veličati siromaštvo mišljenja jednog pitanja. Ili nam je možda još čudnije – čemu tolika djela ovog autora o jednom jedinom pitanju?

Filozofija je kao ribarska mreža – povučesh jedan čvor i cijela mreža vibrira. Postaviš jedno pitanje, a more pitanja te zapljusne. Postaviš pitanje o Bogu, a cijeli svijet se daje. Težiš dalje preko te darovane stvorenosti, a završiš u nepreglednim dubinama svoga bića. Jedno pitanje koje sve obuhvaća. Jedno pitanje kao vrh s kojega se zemlja i nebo sabiru u svojoj otvorenosti i susretu. Kao pogled iz Devčićeva rodnog Krasnog, koji sabire doline i planine, polja i oblake; kao pogled s Velebita, kojemu su Lika i Krbava iza, lijevo Dalmacija – desno Istra, a ispred Senj, puko more i otoci⁴.

Ali, odakle težnja pitati o Bogu? Pod nebom Velebita, u ljudskoj malenosti buja pitanje o Najvećem. Pitanje je to koje vibrira u istom onom ritmu rađanja grčke filozofije pod nebom Olimpa. U pupčanoj vezi mislioca i pitanja, nerazdruživo povezano božansko je i smrtno, teologija i filozofija. Sve ono što se nabacilo u pitanje – svoj izvor, trajanje i konac imalo je u božanskom. Pitanje o Bogu filozofa Devčića pripada povijesnom nizu onih velikana filozofske misli čije je mišljenje pilo s grčkog izvora.

Ali, filozofski pitati o Bogu? Ako filozof ljubi mudrost i istinu onoga o čemu pita, zar nije već unaprijed dao odgovor? Može li se iz mjesta vjere podnijeti filozofski račun o Bogu? Da, ako istinski ljubiš. Samo takva ljubav prema pitanome zna svoje najdublje trenutke sumnje i neznanja. Dubine su to koje može obasjati samo svjetlo otkrivajuće istine, iskrenog pitanja i iskrenog odgovora.

Rekli smo kako se pitanje o Bogu suočava sa svijetom i božanskim u isti moment. Upravo tu otvorenu širinu Devčić sabire kroz članke u ova dva sveska. Slijediti jedno pitanje na tako širokome misaonom polju nosi svoje aporije. Slijediti uopće neko pitanje danas, kad je sve unaprijed postavljeno kao razumljivo i mjerljivo, još je čudnije. Ipak, autor ostaje vjeran svom pitanju i Onomu o čemu pita. To je veličina iskrenog filozofiranja koja ne računa unaprijed na uspjeh. Filozofija nije rad od koristi i uspjeha. Njezin smisao je potraga sama. Potraga za Onim čiji se moguć dolazak pitanjem sluti i očekuje. I kad nam namigne i otkrije se, u isti trenutak se i skriva. Sudbina je to filozofskog mišljenja – potraga za onim što se u pojavljivanju skriva.

¹ S. KIERKEGAARD, *Strah i drhtanje*, Split, 2000., 20 – 21.

² M. HEIDEGGER, *Grundfragender der Philosophie: Ausgewählte "Probleme" der "Logik"*, GA 45, Frankfurt am Main, 1984., 5 (na hrvatski jezik preveo autor teksta).

³ M. HEIDEGGER, *Heraklit*, GA 55, Frankfurt am Main, 1994., 224 (preveo autor teksta).

⁴ Aludirajući na: V. NAZOR, *Velebit*.

Ipak, za ustrajne, plodovi su brojni. Za nas koji pratimo ustrajne, moramo čekati da plodovi sazriju. Stoga ovaj prikaz autorovih članaka nema snage niti umišljene namjere ponuditi zrele plodove. Izložiti ćemo tek koju misao iz navedenih članaka, kako bismo možda naslutili što to znači pitati jedno pitanje, i to pitanje o Bogu.

Pitanje o Bogu za Devčića nužno ujedinjuje filozofiju i religiju. Središnja pitanja te sinteza religijski su govor o Bogu te problem odnosa Boga religije i Boga filozofije. Prikazujući temelje i načine realizacije tog odnosa – pri čemu dolazi često do nagnuća isključivosti na jednu odnosno drugu stranu – Devčić zaključuje kako se odnos filozofije i religije treba shvatiti kao "komplementarnost, a ne kao identitet i isključivost" ("Filozofski pristup problemu Boga u religijama"). Razni filozofski sustavi (kao npr. analitička filozofija, novokantizam, fenomenologija, egzistencijalizam, neotomizam...) imaju različite stavove o opravdanju i mogućnostima, kao i o načinu postavljanja pitanja o Bogu, kroz koje Devčić, upoznat sa domaćom i svjetskom literaturom, hoda lakoćom te pred čitatelja iznosi temeljne postavke. Kao središnji problem otkriva mu se suvremeno shvaćanje racionalnosti i racionalnoga govora o Bogu, koji drži kako je nužno Boga predočiti kao objekt/predmet te negirati njegovu transcencijaciju. Stoga valja nanovo zadobiti shvaćanje stvarnosti u kojoj se pitanje o Bogu može smisleno postaviti ("Bog u suvremenoj filozofiji" / "Epistemološke i suvremene dileme u suvremenoj filozofiji religije"). Devčić slijedi Platonovu napomenu kako Boga uvijek treba predstavljati kakvim je, dakle, da pitanje o Bogu i govor o Bogu moraju odgovarati Božjoj stvarnosti. Devčić uvjerljivo izlaže čitatelju problematiku antropomorfizma, agnosticizma, nepozitivističkog odbacivanja govora o Bogu, kao i metafizičkoga govora o Bogu, ulazeći u temelje problematike i samog analognoga govora o Bogu. Devčić zauzima stav kako se govor o Bogu treba shvaćati kao govor o Božjem bitku, koji je moguć uz pomoć analogije na temelju transcendentalnog iskustva Boga. Riječ je o iskustvu u "kojem nam je Božja stvarnost dana zajedno s iskustvom kategorijalnih stvari". Božju stvarnost ne možemo pojmovima obuhvatiti, ali nam nije ni potpuna nepoznanica. Ograničeni i nesavršeni u analognom govoru i spoznaji o Bogu jesmo, ali drugog načina govora i spoznaje nemamo, ako ne želimo vječno šutjeti ("Govor o Bogu između antropomorfizma i agnosticizma").

Upravo su racionalni odgovori na pitanje o Božjoj egzistenciji od posebne važnosti za Devčića, te stoga posebnu pažnju posvećuje svetom Anzelm i svetom Tomi Akvinskom. Prvi je dokazivao Božju egzistenciju iz samog pojma o Bogu, dok je drugi krenuo od svijeta, od učinka do uzroka. Devčić posebnu pažnju posvećuje Kantovoj kritici dokaza, nezaobilaznoj prepreci opravdanja pitanja o Bogu. Predmet dokazivanja – Bog – nikad ne može biti "potpuno tematiziran, a tiče se čovjeka u samoj srži njegove osobe". Pitanje o Bogu obuhvaća i 'mjeri' sve naše misaone aktivnosti jer je Apsolutno i bezuvjetno prisutno u svakome našem činu. Stoga imamo neposredan odnos s Bogom, pri čemu nije riječ o jasnoj i izričitoj spoznaji, niti je Bog naš izravni objekt. Odnos s Bogom očituje se kao ne-tematsko transcendentalno iskustvo, kojeg postajemo svjesni tek u dodiru sa stvarnošću. Upravo je stoga pitanje o postojanju svijeta, koje se razvija u kozmološkom dokazu, oduvijek bilo susretište spoznaja teologije, filozofije i znanosti ("Filozofsko dokazivanje i negiranje Božje egzistencije" / "O Kantovoj kritici dokaza za Božju egzistenciju" / "Kozmološki dokaz za Božje postojanje i nove znanstvene teorije" / "Toma Akvinski i Martin Heidegger u interpretaciji G. Siewertha").

Otvorenost Devčića prema znanstvenim teorijama i spoznajama očituje se i u njegovu pristupu teoriji evolucije koju promišlja u odnosu s čudom, shvaćenom kao Božje povijesno-spasenjsko djelovanje u svijetu. Svoje početno pitanje o Bogu Devčić tako proširuje na pitanje o tome kako Bog u svijetu djeluje. Zajedno s mađarskim isusovcem Béloom Weissmahrom – s kojim "diše" u filozofskoj misli transcendentalnog tomizma na tragu Josepha Maréchala – Devčić tvrdi kako prirodna znanost može biti samo jedan moment unutarsvjetskog objašnjenja i spoznaje. Naime, imanencija (imanentna uzročnost) ne može zadovoljavajuće objasniti postanak ni opstanak, djelovanje i samonadilaženje konačnih

bića. Stoga se treba osloniti i na metafizičko načelo uzročnosti. Pri tome se "metafizičko načelo i prirodoznanstveni zakon uzročnosti ne isključuju međusobno, nego su upućeni jedan na drugoga". U konkretnom slučaju čuda, na taj se način otvara perspektiva u kojoj se ono što je spoznato kao čudo promišlja u dijaloškom događaju u kojem čovjek pita, a Bog odgovara. S obzirom na spoznajne dimenzije ljudskog bića, čija je misao oblikovana i određenim iskustvom apsolutne stvarnosti (ali na netematski način), Devčić će moći zaključiti kako je čudo "najizrazitiji znak spoznaje svojstvene vjeri" ("Čudo u filozofiji Béle Weissmaha"/"Problem evolucije u filozofiji Béle Weissmaha"/"Filozofi pred zagonetkom ljudske spoznaje" / "Transcendentalni tomizam ili pokušaj realističke interpretacije Kanta" / "Zimmermannovo opravdanje racionalne metafizike" / "Aristotelova 'prva filozofija'").

S višedesetljetnim iskustvom predavanja temeljnih filozofskih disciplina, Devčić se suočava s filozofijama, antropologijama i metafizikama koje iz svog temelja ne dopuštaju razvoj pitanja o Bogu, zatvarajući čovjeka u dimenziju empirije i imanencije. Upravo je pozitivistički i prirodoznanstveni svjetonazor pokušao osporiti i podvrgnuti filozofiju kao takvu pod kriterije pozitivnih znanosti ("Bog u suvremenoj filozofiji"). Gdje nema istinskog odnosa s Transcendencijom, čini se kako nema ni pitanja o Njemu. Upravo su Devčićevi prilozi razumijevanju dinamike ljudske osobe od posebnog značaja, jer u njima propitkuje što to znači razumjeti čovjeka kao osobu, ili koji sve slojevi čine konkretnu ljudsku egzistenciju? Zanimljivo, autor ukazuje kako se i ovi odgovori razlikuju u pojedinim kulturama i sustavima upravo zbog različitog poimanja Boga (personalističkog ili nepersonalističkog), jer je "čovjek prvo postao svjestan Božje osobe, a tek onda i svoje vlastite" ("Osoba kršćanski novum"). Suočen s Totalitetom, u polazištu svake istinske filozofije i religije nalaze se pitanja o iskonu i smislu svih stvari, na koja je čovjek postupno počeo odgovarati uz pomoć shvaćanja ne samo svoga tijela nego i svoga duha ("Podrijetlo i značenje pojma 'duh' u europskoj filozofskoj i religioznoj misli"). Shvaćajući čovjeka kao biće sa svrhom, moralni sudovi i posljedice čina promatraju se iz usklađenosti s konačnim ciljem čovjeka, i to na primjeru etičke teorije J. Maritaina, pri čemu je od središnje važnosti upravo određenje samog pojma "dobro". "Čitava se osoba, sa svim svojim moćima i dinamizmom, naginje i usmjeruje na tu stranu. Filozofija od samih svojih početaka taj zadnji cilj čovjeka ili njegovo najviše dobro stavlja u odnos s Bogom kao Apsolutnim Dobrom." Ili, kako bi to izrazio Berdjajev, svaka osoba mora djelovati u skladu sa svojim jedinstvenim predodređenjem.

I svoja promišljanja o društvu Devčić razvija na tragu Berdjajeva, čija promišljanja imaju mnoge crte sličnosti s katoličkim društvenim naukom. Čovjek je shvaćen kao duhovno biće čija su prava u Bogu utemeljena te se na tim principima razvija personalistički ili kršćanski socijalizam ("Filozofske rasprave o moralnim sudovima" / "Određenje dobra" / "Metafizika osobe prema Josefu Seifertu" / "Etička misao Nikolaja Berdjajeva" / "Suvremena kriza vrijednosti" / "Subjektivizam i individualizam u filozofiji Nikolaja Berdjajeva" / "Berdjajeljev put od ontologije do meontologije" / "Metafizika nade" / "Društvena misao Nikolaja A. Berdjajeva")

Možda je jedno od najtežih izazova pred autorom opravdanje pitanja o Bogu pred iskustvom patnje. Govor o Bogu je "postao vrlo težak i mučan" s uzmicanjem metafizičkog mišljenja koje pita o zadnjim uzrocima i vječnim istinama. Posebno je izazovno govoriti o Bogu pred problemom zla u svijetu i sveprisutne patnje, koji otvaraju prostor moralnim razlozima za odbacivanje Boga. Patnja se tako preoblikuje u metafizički, egzistencijalni i religiozni izazov, o kojemu "ovisi sam smisao našeg života" ("Iskustvo patnje").

Devčić u ovim svescima donosi i podužu raspravu sa zagrebačkim profesorom filozofije Brankom Bošnjakom. Zauzimajući stav kako samo marksizam posreduje istinu o čovjeku, dok je religija laž i iluzija, Bošnjak smješta podrijetlo religioznog isključivo u čovjekovu smrtnu narav, koja traži smisao i iskušava granicu. Devčić iznosi Bošnjakovu filozofiju, te potom strpljivo i argumentima opovrgava temeljne premise. Stoga je ovaj prinos istinski filozofski dar svima onima koje zanima dijalog kršćana i marksista, a može biti i od velike pomoći u suvremenim sučeljavanjima s ateistima i agnosticima ("O Bošnjakovoj kritici religije").

Zaključno. Devčić je svoj filozofski put počeo krčiti sa studentskim radom "Početak filozofije je čuđenje" pod mentorstvom prof. dr. Marijana Jurčevića. Početno čuđenje i dalje nosi njegovu misao koja pita jedno pitanje, a sabire zemlju i nebo. Možemo proročki pretkazati kako će Devčićeva promišljanja o mogućnostima spoznaje Boga i Božjeg djelovanja u svijetu, o evoluciji, o uzročnosti, o odnosu s prirodnim znanostima, o religijama i religioznosti, te o antropologiji i kulturi – obogaćena s vrijednim i aktualnim promišljanjima cijelog niza mislioca – biti od presudnog značaja za budući razvoj dijaloga između filozofije, teologije i prirodnih znanosti unutar hrvatskoga misaonog područja. Ono što nam je Devčić pripremio u svojim tekstovima, to nam tek ima doći u svojoj nužnosti.

doc. dr. sc. Saša Horvat